

Abstract

Author: Åsa Östberg

Title: "Less from IKEA and more from Myrorna" (translated title)

Residential care and follow-up support as a continuous process of support for re-entry and admission to society.

Supervisor: Claes Levin

Assessor: Mats Hilde

The transition from care to independent living is a critical period in the lives of young people leaving residential care. The purpose of this study was to find out what young people leaving residential care need for a successful re-adaptation to society. Another purpose was to find out from research the essential factors for good outcomes to last after residential care. In order to find out I conducted six qualitative interviews with staff from a home for special supervision and staff from a non-governmental organization for follow-up support for young criminals. In my analyses three main themes were identified that seemed to play an important role for young people leaving care: relationship to a key-worker, family and friends, occupation, and housing. Hilchen Sommerschild's theory containing coping, resilience, protective factors and sense of coherence (SOC) were used as a potential way of understanding. My conclusion is that the relationship to a key-worker, family and friend can be seen as important factors, but the key element is that the young people have a relationship to a significant other that will last during the leaving care process. It is also very important that the young people have a meaningful occupation, that they themselves have been involved in planning and creating. Housing is also an essential factor in the leaving care process. It is important that the young people are involved in creating their own environment. This seems to have a positive effect in the well-being for young people leaving care. Another important factor is that the children's home/supervision home start planning for the transition from care to society as soon as a young person is admitted.

Key words: leaving care, institution, young people, transition.

Innehållsförteckning

1. Förord	2
2. Inledning	3
2.1 Problemformulering	3
<i>Syfte</i>	5
<i>Frågeställningar</i>	5
2.2 Definition av begreppet utslussning.....	5
3. Metod	6
3.1 Metodval	6
3.2 Urval	7
3.3 Tillvägagångssätt	8
3.4 Bearbetning och analys av intervjumaterialet.....	9
3.5 Litteraturanskaffning.....	10
3.6 Resultatens tillförlitlighet.....	10
3.7 Etiska överväganden	12
4. Det aktuella kunskapsläget	12
4.1 Forskning om behovet av vuxenstöd och relationer till familjen	13
4.2 Forskning om den unges umgänge och sysselsättning	14
4.3 Forskning om vården och utslussningen som helhet	16
4.4 Forskning om boendets betydelse och konsekvenser	16
5. Teoretiska utgångspunkter	17
5.1 Sommerschild grundare av bemästrandets villkor.....	17
5.2 Modellen för bemästrandets villkor.....	18
6. Resultat och Analys.....	18
6.1 Relationen som trumfkort i livets spel	19
<i>Den professionella relationen</i>	19
<i>Relationer till familjen</i>	21
<i>Relationer till kamrater</i>	23
6.2 Sysselsättning som gemenskap eller struktur	24
<i>Här kan jag faktiskt vara utan att bli sedd som en avvikare</i>	26
6.3 Boendet	27
<i>Kollektiv –nej inte nödvändigtvis, eller?</i>	27
<i>Mindre från IKEA och mer från Myrorna</i>	29
7. Avslutande diskussion	32
8. Referenslista	35
Bilaga 1.....	37

1. Förord

Att skriva uppsats har varit väldigt givande och intressant. Att få ta del av yrkesverksammas livsvärld har varit väldigt spännande. Jag vill börja med att tacka alla mina intervjupersoner, som tagit sig tid och ställt upp på intervjuer. Ett stort tack vill jag även rikta till min handledare Claes Levin som guidat mig genom denna process. Jag vill även tacka min vän Anna och min sambo Jesper som stöttat mig när det har behövts.

Lund januari 2009

2. Inledning

2.1 Problemformulering

I alla tider har vi människor strävat efter att utvecklas och finna nya kunskaper. Det har vi även lyckats mycket bra med i många avseenden. Människan har till exempel gjort stora naturvetenskapliga, tekniska och medicinska genombrott genom tiderna. Men något som vi än idag, en bit in på 2000- talet har svårt med, är att hitta de rätta metoderna för att behandla unga människor med diverse beteendeavvikelser och dysfunktionella störningar och få resultatet att bestå enligt min mening.

Efter att ha genomfört min praktiktermin på en SiS institution i södra Sverige under min socionomutbildning vid Lunds Universitet, väcktes intresset hos mig angående institutioners utslussningsvård. Att omhänderta en ungdom och placera denne inom SiS institutionsvård är en radikal åtgärd i en ung människas liv. Syftet är att behandla och utveckla den unge för att kunna återanpassa denne i samhället. Behandlingen på SiS institutionen är dygnet runt och under vanligtvis en lång period, allt ifrån 6 månader till flera år. Utifrån min erfarenhet anpassar sig den unge under behandlingen till en välordnad, omhändertagande och strukturerad vardag, där personalen råder över ansvaret för den unges liv. När behandlingen lider mot sitt slut är det dags för den unge att ta över det ansvaret och bli självständig. Steget mellan dessa två faser i den unges liv kan bli övermäktigt för vissa. Därför blir utslussningen en väldigt viktig del i behandlingen för att få en lyckad återanpassning i samhället.

Att behandla ungdomars beteende är inget nytt fenomen. Redan på 1500- talet introducerades anstalten i Holland och England som platsen för avskiljning, isolering och korrigerande av unga brottslingar (Levin 2001). Några forskare tar upp behandlingsvårdens mångfaldiga problematik, däribland utslussningen. Levin (2001) beskriver i *”hur man tänker behandling”* hur anstalt och institutionsplaceringen idag ofta är sista ledet i en kanske lång och komplicerad utrednings- och åtgärdskedja. Han menar att socialtjänsten i många fall försökt under en lång tid med mindre ingripande åtgärder för den unge, men efter att den unge trappar upp sina lagöverträdelser blir en placering på institution sista utvägen för socialtjänsten. Ansvaret för den unge läggs därmed över på institutionen, och Levin menar att det innebär att socialsekreterarens bekymmer för just det ärendet lättar och de kan gå vidare med nästa. När det sedan är dags för den unge placerade att återanpassas till samhället igen, efter att

behandlingstiden är avslutad är intresset och engagemanget från socialnämnden och socialtjänsten betydligt mindre än vid inslussningen. I värsta fall kan det bli att den unge skrivs ut till en oförändrad hemsituation eller till isolering och ensamhet i ett eget boende (ibid).

En annan forskare är Tore Andreassen (2003) som beskriver i *Institutionsbehandling av ungdomar* att en dyrbar behandlingsvård kan ödeläggas av en dåligt genomförd återanpassning till samhället. Borde det då inte läggas större vikt vid dess utförande? Det finns studie efter studie som visar på dåliga resultat för de unga att vidmakthålla behandlingsresultaten efter återvändandet till vardagen (Levin 1997). Nils Stenström (1998) har i sin undersökning om utslussning funnit resultat som tyder på att i genomsnitt anslås det inte mer än 10 % av institutionens personalresurser till denna verksamhet. Han skriver att samtliga institutioner han besökt under sin undersökning medgav att utslussningen och eftervården ansågs vara mycket betydelsefull för att målet med behandlingen skulle uppnås.

Levin (1997) beskriver även att en bidragande faktor till de dåliga resultaten av institutionsplaceringar, är att under en placering på institution förlorar många unga kontakten med sina föräldrar, kamrater och med det normala samhället. De återvänder sedan till samma problemmiljö som en gång orsakade deras kriminella utveckling. Levin genomförde 1997 en stor undersökning på Råby ungdomshem *Ungdomar i tvångsvård* (1997) som visade att ca 50 procent av ungdomarna hade en dålig känslomässig kontakt med sina föräldrar under institutionstiden. Hans undersökning visade även att det generellt sett inte skedde någon förändring under behandlingsperioden utan i uppföljningen visade det sig att ca 70 procent hade dåliga relationer till en eller båda föräldrarna. Även kontakten med hemkommunen och socialtjänsten visade sig vara bristfällig. Samtidigt är det dock till hemkommunen de flesta ungdomarna blir återanpassade till efter sin institutionsplacering (Andreassen 2003).

Det jag anser är problematiskt och förbryllande med utslussning är att det inte finns ett större engagemang när det gäller att ta reda på vilka effekter som bidrar till att den unges återanpassning till samhället bli lyckad. Att man berövar unga människor sin frihet under en tid i deras liv vid en institutionsplacering är ett faktum. Även att kommuner lägger oerhörda resurser både ekonomiskt och personalmässigt under den

tid den unge är placerad på institutionen är vida känt. Men när det sedan kommer till det som mycket av forskningen anser är avgörande för hela vården, som återanpassningen till samhället och den unges resurser till att kunna vidmakthålla resultaten i vardagen, finns det inte alls samma intresse och engagemang. Det finns hyllmetrar med forskning kring ämnen hur man går till väga för att behandla ungdomar med avvikande beteende. Men forskning kring den unges återanpassning till samhället och vilka faktorer som är gynnsamma i en utslussning är det mer tunnått med. Jag vill undersöka vad som anses vara effektiva faktorer i en utslussning för en gynnsam återanpassning till samhället, och vad som är viktigt för att få resultatet att bestå. Jag vill undersöka det utifrån tidigare forskning och belysa det med yrkesverksammas syn på det samma.

Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka vad som anses vara effektiva faktorer i en utslussning från institution för en gynnsam återanpassning till samhället. Samt undersöka vad som är viktigt för den unge för att få vårdresultatet att bestå.

Frågeställningar

1. Vilka är de effektiva faktorer som bör finnas i en utslussning från institution, för att skapa en gynnsam återanpassning till samhället?
2. Vad är viktigt för den unge för att få vårdresultatet att bestå?

2.2 Definition av begreppet utslussning

Utslussning från institution som begrepp är svårt att definiera, då utslussningsfasen oftast utformas individuellt mot bakgrund av den enskilde ungdomens behov. Detta medför att det förekommer stora variationer för hur utslussning kan se ut (Stenström 1998). Utslussningsfasen syftar till att hjälpa de ungdomar som fått vård på SiS institution att avsluta institutionsvistelsen, exempelvis genom att successivt och harmoniskt avsluta relationer på institutionen. Samt syftar utslussningen till att förbereda den unge för en tillvaro utanför institutionen. I utslussningsfasen är den unge fortfarande helt inskriven vid institutionen, tillskillnad från eftervårdsfasen där den unge är utskrivna från institutionen. I jämförelse från utslussningen anses eftervårdens syfte vara att stödja den unge på olika sätt i dennes tillvaro utanför institutionen (ibid). Enligt Stenström (1998) förefaller det oftast i praktiken att

majoriteten av Sveriges SiS – institutioner har ett basutbud av utslussning som i olika grad kan individanpassas. I individanpassningen av utslussningen tar institutionen hänsyn till den unges ålder, kön, familjens- och nätverkets resurser och behov, den unges mognad, möjligheten till att ordna boende och sysselsättning samt eventuellt kvarstående vårdbehov (ibid). När det kommer till innehållet i utslussningen varierar det stort mellan de olika institutionerna. Vissa institutioner har ett relativt mångfacetterat utbud av insatser att erbjuda, medan andra har mer begränsade möjligheter. Utslussningen bedrivs oftast av ordinarie personal vid institutionen (Stenström 1998).

3. Metod

3.1 Metodval

Syftet är att undersöka vad som anses vara effektiva faktorer i en utslussning från institution, för en gynnsam återanpassning till samhället, samt vad som är viktigt för att få resultatet att bestå. För att kunna besvara mitt syfte på bästa sätt har jag valt att använda kvalitativ forskningsmetod. Den kvalitativa forskningsmetoden ger en möjlighet till att gå mer på djupet, till skillnad från den kvantitativa där man får en större bredd på sin undersökning (jmf. Kvale 1997). Den kvalitativa metoden ger en insyn i intervjupersonens livsvärld ur den intervjuades eget perspektiv. Jag anser att det besvarar syftet på bästa sätt då jag är intresserad av att ta reda på intervjupersonernas upplevelser av utslussning för ungdomar. Jag har valt att använda semistrukturera intervjuer, vilket innebär att jag varken har ett öppet samtal eller ett strängt strukturerat frågeformulär (jmf. Kvale 1997). Genom att använda semistrukturerade intervjuer öppnas möjligheten till att ställa följdfrågor, fördjupa och utveckla de svar som ges (jmf. May 2007). Till skillnad från en helt öppen intervju ger semistrukturerade intervjuer en bättre förutsättning för att skapa jämförbarhet (ibid). Jag utformade en intervjuguide (se bilaga 1) som koncentrerade sig till vissa teman till frågor. Utifrån min intervjuguide ämnade jag att ta reda på hur det fungerar i mina intervjupersoners verksamhet, men viktigaste av allt ämnade jag att ta reda på hur de själva ser på saken.

3.2 Urval

Jag har valt mina intervjupersoner utifrån deras tillgänglighet. Mina intervjupersoner är de som dels hade viljan att bidra till min undersökning, men viktigast av allt var att de hade tillgång till den information jag eftersökte. Jag bestämde mig för att göra sex intervjuer, då detta ansågs rimligt med tanke på den tidram som fanns för denna uppsats. Jag intervjuade dels yrkesverksamma från en SiS institution i södra Sverige, men även yrkesverksamma tillhörande två andra organisationer som bedriver utslussning av ungdomar i södra Sverige, för att få en bredare förståelse i min undersökning. Jag bestämde mig för att intervju fyra personer från en SiS institution, varav tre män och en kvinna. Intervjupersonerna hade olika befattningar inom institutionen som behandlingsassistent, behandlingssekreterare och bitr institutionschef. Anledningen till att jag valde att intervju fler från institutionen var att det var deras verksamhet jag var intresserad av att undersöka. Jag fann det rimligt att låta dem få ett större utrymme i min uppsats. För att få ett bredare perspektiv angående utslussningen för ungdomar valde jag att intervju två representanter från skilda verksamheter från institutionsvården. Den ena intervjupersonen (en man) arbetar i föreningen KRIS (Kriminellas revansch i samhället) som bedriver återanpassning i samhället för unga kriminella genom frivillighet. Den andra intervjupersonen (en kvinna) arbetar på Comitegra ett kooperativ för rehabilitering och integration. En stödförening för människor som levt i utanförskap. De vänder sig till människor som har en önskan att leva ett fullvärdigt liv i eget boende.

Vad gäller urvalet av intervjupersoner på SiS institutionen var mitt kriterium att de skulle vara involverade i utslussningsverksamheten. Jag tillfrågade fem personer, varav fyra tackade ja till att bli intervjuade. Jag hade för avsikt att göra en intervju på en annan institution där man arbetar med MultifunC, men fick inget svar på min förfrågan. Då jag inte hade för avsikt att göra en jämförelse mellan olika institutioners arbete med utslussning, utan en undersökning av yrkesverksammas upplevelse av viktiga faktorer i en utslussning, anser jag att det inte har betydelse för uppsatsens slutsatser. Vad gäller de övriga två intervjupersonerna ringde jag till olika organisationer som bedriver utslussning av ungdomar. Två svarade ja och är de som ingår i min undersökning. Att jag inte har valt att intervju ungdomarna själva grundar sig i främsta rummet på etiska principer. Jag fann det inte etiskt riktigt att intervju

ungdomarna från institutionen då de är en liten utsatt grupp. Deras anonymitet kan inte garanteras och jag anser att min undersökning besvarar sitt syfte utan deras synpunkter. Det finns även en ytterligare aspekt, vilken är tillförlitligheten i intervjuerna. Ungdomar som befinner sig i slutskedet av sin behandling och som är på väg att lämna institutionen, kanske väljer att svara på frågorna på ett sätt som inte framställer dem i dåliga dager, vilket förvanskar tillförlitligheten. Två av de intervjuade personerna är kvinnor medan de övriga fyra är män. Jag har inte haft någon avsikt att göra en jämförelse utifrån kön, men hade ändå som målsättning att få ett jämnt könsdeltagande. Jag anser att uppsatsen får ett bredare perspektiv genom intervjuer med de båda könen.

3.3 Tillvägagångssätt

Efter att ha genomfört min praktiktermin på en SiS institution i södra Sverige under min socionomutbildning vid Lunds Universitet, väcktes intresset hos mig angående institutioners utslussningsvård. Tillsammans med personalen på institutionen diskuterade jag mig fram till ett syfte som ansågs intressant att få svar på, ur både min och deras synvinkel. Jag gjorde valet att utgå ifrån den institution jag gjort min praktik på då den medför en kunskap om fältet och en tillgänglighet av material och intervjupersoner. Eftersom syftet är att ta reda på vilka faktorer som yrkesverksamma anser vara effektiva för en gynnsam utslussning, ansåg jag att det var viktigt att intervjua personer som arbetat med en utslussningsverksamhet en längre tid och med skilda befattningar inom verksamheten. Jag tillfrågade mina intervjupersoner på institutionen i ett tidigt skede av uppsatsen. Intresset av att intervjua någon som arbetar med MultifunC väcktes under arbetets gång efter att jag tagit del av Tore Andreassens (2003) forskningsöversikt. Jag skickade ut förfrågan via e-mail angående intresse av att delta i min uppsats till en institution som arbetar med MultifunC i södra Sverige, men fick inget svar på min förfrågan. Jag försökte per telefon, men dock utan att lyckas att få någon att ställa upp. För att ge uppsatsen ett vidare perspektiv av utslussning valde jag att intervjua två yrkesverksamma från andra verksamheter än institutionsvården. Jag sökte på internet och söktjänsten "google" efter verksamheter som bedriver utslussning och återanpassning av ungdomar. Jag kontaktade två organisationer jag fann intressanta per telefon. Den ena var Comitegra och den andra var KRIS. Jag förklarade uppsatsens syfte och fick svar direkt från

KRIS, medan jag blev hänvisad vidare till en annan kontakt inom Comitegra. Jag ringde denna kontakt och redogjorde för uppsatsens syfte varav den kontaktade personen var intresserad av att delta.

Innan jag genomförde intervjuerna utformade jag en intervjuguide (bilaga 1). Jag hade påbörjat efterforskningen av det aktuella kunskapsläget innan jag utformade intervjuguiden. Detta medförde att jag valde ut teman utifrån forskningen att utgå ifrån. Jag valde semistrukturella intervjuer för att låta intervjupersonen tala relativt fritt kring valda teman (jmf. Kvale 1997). Till en början var jag mer fokuserad på att noggrant följa guiden, men efter första intervjun insåg jag att jag fick mer djupgående information genom att låta personen tala fritt och följa upp med följdfrågor utifrån intervjupersonens svar. Vilket innebar att frågorna i intervjuguiden inte alltid ställdes i given ordning. Intervjuerna varierade från 35 minuter till 1 timme.

Jag valde att spela in intervjuerna på band, då det gav mig en möjlighet att följa samtalet på ett bättre sätt och förbereda följdfrågor (jmf. Kvale 1997). Jag tillfrågade samtliga intervjupersoner om det var ok att jag spelade in intervjun. Jag valde att transkribera den genomförda intervjun samma dag, då jag ansåg att den fanns i färskt minne och gjorde avlyssningen enklare. Att lyssna på och transkribera den inspelade intervjun direkt, medförde även att jag kunde förbättra min intervjuteknik mellan gångerna. Jag genomförde intervjuerna på respektive intervjupersons arbetsplats. Dels för att underlätta för intervjupersonen, men även för att deras invanda miljö kunde ha en positiv inverkan på intervjun. Det gav mig även en möjlighet att få en inblick i verksamheternas fysiska miljö.

3.4 Bearbetning och analys av intervjumaterialet

Jag valde att skriva ut intervjuerna ordagrant och genom att transkribera intervjuerna lärde jag känna mitt empiriska material. Jag genomförde transkriberingarna själv av samtliga intervjuer. Att transkribera kan enligt Kvale (1997) ses som en början på analysen. Efter att ha skrivit ut samtliga intervjuer läste jag igenom materialet noggrant och gjorde markeringar i sidan av texten. När jag sedan gick igenom mina markeringar kunde jag se några gemensamma teman som intervjupersonerna diskuterat kring. Jag tog reda på om intervjupersoner uttryckt sig liknande eller med avvikande åsikter kring de teman jag funnit. Jag markerade de olika teman jag funnit med färgpennor för att lättare kunna strukturera materialet i analysen. För att ge de

empiriska materialet en väg till förståelse valde jag att diskutera de olika teman jag hittat utifrån en teori och tidigare forskning. Det finns ett tema som jag fann i min empiri som jag inte valt att redogöra för i min undersökning och det handlar om hur man bedömer att den unge är färdig med utslussningen och redo att skrivas ut. Då mycket av resonemangen från intervjupersonerna handlade om olika mätinstrument ansåg jag att för att göra det temat begripligt för läsaren krävdes en noga genomgång och förklaring av de olika mätinstrumenten som diskuterats. På grund av att utrymmet för denna uppsats är begränsat, valde jag att inte ta upp detta tema.

3.5 Litteraturanskaffning

Till en början letade jag i Lunds Universitets bibliotekskatalog Lovisa efter litteratur på ämnet utslussning, samt i det nationella söksystemet Libris. Jag använde sökord som: *utslussning från institution, utslussningsvård, ungdomar, behandling, institutionsbehandling*. Jag har även sökt efter relevanta artiklar i den elektroniska databasen ELIN@Lund och från de internationella databaserna Social Service Abstract, CAS, där sökord bland annat var: *leaving care, care leaver's, leaving institution care, youth care, institution treatment*. Jag använde samtliga sökord i olika kombinationer för att maximera sökresultatet. Jag har även sökt information och litteratur via Internets sökmotor Google där sökord som de ovanstående användes. För att finna information angående SiS utslussningsvård utgick jag ifrån deras hemsida: www.stat-inst.se, där jag använde ovanstående sökord. Jag har även funnit relevant litteratur via snöbollseffekten, genom att läsa litteraturlista och referenser i de böcker och artiklar jag funnit har jag även hittat ytterligare användbar litteratur. Den litteratur jag inte kunnat låna på biblioteket har jag beställt på www.bokus.se. Jag har även fått en del tips på relevant litteratur av min handledare som forskat på ämnet under många år.

3.6 Resultatens tillförlitlighet

För att genomföra min undersökning använde jag mig av kvalitativ forskningsmetod. Genom att använda intervjuer innebär det att man som forskare måste vara medveten om att svaren på frågorna är någons tolkning av den verklighet vi undersöker. Intervjuer kan inte spegla en verklighet bortom alla tolkningar (May 2007). Att genomföra intervjuer på en verksamhet man arbetar i kan vara problematiskt. Det

medför en diskussion angående mina möjligheter till objektivitet. Att påstå att det är möjligt att hålla sig helt neutral och objektiv är dömt till misslyckande på förhand. Jag anser dock att jag lyckats vara en ”desintresserad observatör med en vetenskaplig attityd” som Aspens (2007) uttrycker det. Då jag inte varit speciellt involverad i den externa verksamheten som utslussningen tillhör. Aspens (2007) skriver i Etnografiska metoder att när en forskare utgår ifrån subjektivism innebär det att forskaren interagerar med fältet för att kunna förstå deras värld och tänkande. Jag anser att dessa fördelar med att vara bekant med forskningsfältet överträffar objektivismen då tidsramen var så knapp. Jag har dock hållit diskussionen kring objektiviteten levande under hela processen med uppsatsskrivandet.

Kvale (1997) beskriver att en intervju bygger på ett samtal mellan intervjupersonen och intervjuaren. I detta samtal påverkar vi varandra. Intervjusituationen påverkas av flera faktorer som intervjupersonens ålder, kön, arbetsbefattning, etc. Jag valde att genomföra intervjuerna på respektive intervjupersons arbetsplats för att den fysiska miljön skulle vara bekant för intervjupersonen och inte vara en påverkande faktor. Genom att jag haft en medvetenhet kring de påverkansfaktorer som kan finnas i intervjusituationerna, anser jag att det inte haft en negativ inverkan (jmf. Kvale 1997).

Jag valde att spela in och transkribera mina intervjuer ordagrant, vilket höjer tillförlitligheten. För att höja reliabiliteten på transkriberingarna valde jag att läsa utskriften samtidigt som jag lyssnade på bandet för att rätta felskrivningar (jmf Kvale 1997). För att läsaren skall komma närmre min empiri har jag valt att citera mina intervjupersoner, även om urvalet är gjort utifrån vad jag anser är relevant för min analys (jmf. Bäverholm & Fex 2007).

Jag hade avsikten att undersöka vilka faktorer som kan anses ge en gynnsam utslussning till en återanpassning i samhället. Jag anser att validiteten är hög, det vill säga att jag har undersökt det jag ämnade att undersöka (jmf. Kvale 1997). Eftersom tidsramen för denna uppsats endast möjliggjorde för ett fåtal intervjuer kan resultatet inte generaliseras på alla yrkesverksamma som arbetar med utslussning. Men jag anser att min analys ger en reflektion av hur det kan tänkas kring mitt valda ämne bland yrkesverksamma som arbetar med utslussning.

3.7 Etiska överväganden

Även om min C-uppsats endast är ett arbete på socionomutbildningen så är de forskningsetiska reglerna viktiga. Innan jag påbörjade samtliga intervjuer informerade jag om uppsatsens syfte och att deras deltagande var frivilligt. Samtliga deltagare gav sitt samtycke till att medverka. Jag har valt att anonymisera samtliga intervjupersoner av etiska skäl. Jag har valt att kalla mina intervjupersoner från institutionen för ”Intervjuperson 1-4” och intervjupersonen från KRIS för ”Intervjuperson 5” och från Comitegra för ”Intervjuperson 6”. Jag har randomiserat siffrorna för intervjupersonerna från institutionen så att ”Intervjuperson 1” inte nödvändigtvis behöver vara den första jag intervjuade. Intervjupersonerna från institutionen vet vilka andra som blivit intervjuade, då det är en liten verksamhet inom institutionen. Så för att undvika att de känner igen vem citaten tillhör har jag valt att randomisera numren. Eftersom intervjuerna handlat om de yrkesverksammas upplevelse av gynnsamma faktorer i deras arbete anser jag att de etiska dilemman som kan finnas inte är lika stora som om jag hade intervjuat dem angående mer privata aspekter.

4. Det aktuella kunskapsläget

Utifrån de givna ramar som uppsatsarbetet har kan denna översikt givetvis inte bli särskilt omfattande och detaljerad. Mitt mål är att ge en samlad bild av kunskapsläget som tydliggör hur nationell och internationell forskning diskuterar kring mitt valda ämne.

Som jag beskrev tidigare finns det hyllmetrar skrivet med forskning kring behandling, miljöterapi, ungdomar och missbruk, barn i riskmiljö med mera. Några stora verk är ”*Antisocial behavior by young people*” av Michel Rutter (1998) som ger en samlad kunskapsbild av antisocialt beteende hos unga och hur man kan arbeta preventivt. ”*Risk och prognos i socialt arbete med barn*” av Lagerberg och Sundelin (2000) som behandlar vad som är en risk, och hur risker och skyddsfaktorer samspelar. De beskriver vilka insatser som leder till förbättringar för barn i riskmiljöer. ”*What works: Reducing reoffending*” av McGuire (1995) som är en kunskapsöversikt som beskriver effektiva interventions program för unga lagöverträdare. Gemensamt för samtliga ovanstående verk är att de till viss del behandlar och problematiserar

ungdomar och kriminella ungdomars livsövergång, från att vara ungdom till att bli vuxen. De tar dock inte upp övergången för ungdomar i vård som genomgår en utslussning på väg till ett självständigt liv. Jag har därför valt att fokusera mer på litteratur som mer ingående behandlar just den aspekten. Jag har försökt att sammanställa det som gick att hitta kring mitt valda ämne.

I forskningsöversikten "What works for young people leaving care" av Mike Stein (2004) ställer sig författaren inledningsvis just den frågan. Han svarar sig själv; rent vetenskapligt, ingenting, eller mer precist, vi vet inte! Han skriver längre fram i sin översikt att en yrkesverksams svar på samma fråga skulle nog vara; att allt fungerar, tror man på det man gör, fungerar det. Stein beskriver att det finns otaliga varianter av utslussningsarbete och han ställer sig frågan om de alla fungerar. Han har valt i sin översikt att lista vad han har funnit fungera utifrån den översikt han gjort av forskning (Stein 2004).

4.1 Forskning om behovet av vuxenstöd och relationer till familjen

Tore Andreassen (2003) är en annan forskare som också gjort en forskningsöversikt som redogör för vad som fungerar. Andreassen skriver att det finns stöd i forskningen som visar att utpräglade beteendeförändringar inne på institutionerna normalt inte består, om ungdomarna kommer tillbaka till samma miljö som de en gång lämnade. Vad ungdomarna lär sig eller hur de uppför sig inne på institutionerna betyder inte mycket om det inte kvarstår efter utskrivningen. Han skriver även att det inte är rationellt att förvänta sig att beteendeförändringen skall bestå utan vuxenstöd. Han menar att det bör ske en familjebehandling parallellt med institutionsbehandlingen. Om föräldrarnas delaktighet i behandlingen inte premieras under inskrivningen kan det vara ett av hindren för en positiv behandlingseffekt efter utskrivningen (ibid). Familjens delaktighet beskrivs som en avgörande faktor för en gynnsam återanpassning både i nationell samt internationell forskning bland annat av (Levin 1997,1998, McElwee, O'Connor & McKenna 2007, Stein 2004).

En undersökning som Andreassen (2003) refererar till är Cook och Sedlaks undersökning från 1995 som menar att 54 procent flyttar hem till sin familj igen efter utskrivningen. Tidigare byggde behandlingen ofta på avskiljande från familj och dysfunktionell familjemiljö (Bullock et al. 1993). Andreassen (2003) skriver att en

större undersökning visade på att mindre institutioner som uppmuntrade ungdomarna att ha kontakt med sina familjer, uppvisade de bästa resultaten. Det gav möjligheter till att bygga en tryggare plattform efter utskrivningen (ibid). Många rapporter enligt Andreassen har påvisat samband mellan ungdomskriminalitet och familjens sätt att fungera. Därav har man dragit slutsatsen att en effektiv familjebehandling bidrar till att minska ett avvikande beteende. En irländsk studie menar att den unge och familjens relation bör arbetas med från dag ett för att underlätta utslussningen och återanpassningen (McElwee et al. 2007). Även Bullock et al. (1993) och Stein (2004) redogör för samma resonemang.

Stein (2004) redogör för vikten av att hålla koll på den unges både mentala och fysiska hälsa genom hela processen något som övrig forskning jag tagit del av inte har belyst. Stein menar även att det är viktigt att utbilda de vuxna som kommer att finnas till hands för den unge angående viktiga faktorer för att stärka den unges mentala hälsa.

4.2 Forskning om den unges umgänge och sysselsättning

Andreassen (2003) skriver att efter genomgång av forskning finns det stöd för att ungdomarna under behandlingen bör umgås så mycket som möjligt med prosociala ungdomar och så lite som möjligt med antisociala ungdomar. Det tydliggörs i flera undersökningar att prosociala ungdomar har en terapeutisk roll för unga i vård. Kamrater spelar en särskild roll när det gäller att utveckla ungdomars beteende speciellt när förhållandet till föräldrarna är svagt.

Både Andreassens (2003) och Steins (2004) översikter redogör för att det finns undersökningar som visar på att institutioner som lägger större vikt vid att den unge skall genomgå utbildning visar klart bättre resultat. En studie som Andreassen redogör för i sin översikt visar hur viktigt det är att institutionen fokuserar på skolan. Ungdomar som förbättrat sitt beteende och blivit mer intresserade av skolan, visade ett mer prosocialt beteende efter utskrivningen. De uppvisade mindre kriminalitet, färre institutionsplaceringar, mer intresse för skolan och mindre ångest och depressioner (ibid). Den irländska studien av McElwee et al. (2007) redogör för vikten av att den unge under sin institutionstid finner en sysselsättning, det kan vara skola/utbildning/jobb eller praktik. De menar även att det är av yttersta vikt att den

unge går med i en organisation eller förening för att finna en fritidssysselsättning. De menar att det ger den unge en känsla av sammanhang.

Andreassen (2003) redovisar resultatet av en rapport som kommit fram till slutsatsen att forskningslitteraturen visar att det inte finns någon enskild utslussning/eftervårdsmodell som fungerar bättre än någon annan. Men att program som riktade in sig på individuella behov hos de unga vad gäller familj, individ, skola och samhällsområden verkar effektivast. Forskning visar på att utslussning/eftervård fungerar bäst om den riktades mot den enskilda ungdomens riskfaktorer. Rapporten avslutades med att redogöra för att man uppnår de effektivaste resultaten genom att rikta sig mot fyra områden: lokalsamhälle, familj, skola och individ. Andreassen (2003) beskriver att om den unge uppnår färdigheter inom dessa områden är chanserna större för den unge att fungera i samhället. Detta resonemang känns igen genomgående i den forskning jag tagit del av (McElwee et al. 2007, Stein 2004, Wade and J Dixon, 2006).

Andreassen (2003) menar att det kan innebära att ungdomen behöver bo i någon annan form av vårdboende tills dessa färdigheter är uppnådda. Men han poängterar dock noga att ungdomen inte bör stanna på institutionen längre än det finns behov för. Då han menar att det kan utgöra skadliga inverknings på den unge att umgås med andra ungdomar med avvikande beteende. Denna hypotes kan man känna igen, som i Levins Råbyundersökning från 1997, där han menar att ungdomarna utvecklar en egen ungdomskultur. Denna kultur bidrar till att de unga delar med sig och förmedlar sina kriminella erfarenheter till varandra. Levin visar i sin undersökning att vissa unga som inte genomfört lagbrott innan institutionsplaceringen gjorde det efter utskrivningen (Levin, 1997).

Tore Andreassen har varit projektledare och har utifrån sin forskningsgenomgång som publicerats med namnet *Behandling av ungdomar på institution – Vad säger forskningen?* utformat en behandlingsmodell – MultifunC som resultat av vad som framkommit av forskningen. Modellen bygger teoretiskt på socialekologisk teori, empirisk forskning om orsaker till beteendeproblem, systemisk familjeterapi och kognitiv beteendeterapi. Modellen inriktar sitt arbete mot förändring av riskfaktorer på alla arenor som ungdom, familj, förhållande till andra ungdomar och skola. Behandlingen består av en tidsbegränsad vistelse på institution som följs av ett

målinriktat uppföljningsarbete efter utflyttningen (Statens institutionsstyrelse 2008). Denna behandlingsmodell testas sedan 2005 på tre institutioner i Sverige och fem i Norge. De institutioner i Sverige som bedriver MultifunC är Brättegården, Margretelunds utrednings- och behandlingshem och Råby ungdomshem (Statens institutionsstyrelse 2008).

4.3 Forskning om vården och utslussningen som en helhet

I användandet av MultifunC's behandlingsmodell ser man hela processen som en helhet där både institutionstiden och utslussningen utgör en enhetlig process. Något som även Stein (2004) anser är viktigt.

Nils Stenström (1998) har gjort en omfattande undersökning av Sveriges SiS institutioner angående utslussning. I undersökningen framkom att många institutioner ansåg att allt fler kommuner inte är benägna att teckna eftervårdsavtal på grund av minskade ekonomiska resurser. Detta var institutionerna starkt kritiska till då de ansåg att utslussning och eftervård var minst lika viktiga komponenter i behandlingen. Stenström skriver i sin slutsats att upplevelsen är att det vore väsentligt lättare att sälja ett behandlingsupplägg där utslussning och eftervård ingår som integrerade delar (Stenström 1998).

Den irländska studien av McElwee et al. (2007) visar att utifrån deras undersökning kräver utslussning normalt 1 ½ år för att den unge skall hinna lära sig nödvändiga färdigheter. De menar även att en viktig faktor i utslussningen är att när den unge lämnar utslussningen skall det finnas vuxna i omgivningen som de kan relatera till, lära ifrån och bli accepterade av. De skall stå till den unges förfogande så länge det behövs. Detta känns även igen i Steins (2004) översikt. Stein skriver även att det är viktigt att de unga får lära sig både praktiska och personliga färdigheter av vuxna som finns till stöd för dem. Han menar även att relationen mellan den unge och en nyckelperson är av största vikt för att lyckas. Han skriver (2004:89); ”work with young people, not just for them”. Han menar att det är viktigt att den unge får vara involverad i sin egen process och planering tillsammans med sin nyckelperson.

4.4 Forskning om boendets betydelse och konsekvenser

Ett område av forskningen som inte fått stort utrymme är den fysiska miljöns betydelse i ungdomsvården. 2006 utgav SiS en rapport skriven av Janssens & Laike som behandlar den fysiska miljöns betydelse för unga placerade på institution. De skriver att den fysiska miljön har mycket stor betydelse för hur vi mår och trivs. De menar att det inte enbart är fråga om rent fysiologiska effekter utan även mer djupgående psykologiska reaktioner, som förekomsten av inlärningssvårigheter, stress och aggressivitet. De skriver att miljön är särskilt viktig för ungdomar med problem, omgivningen kan utgöra ett påtagligt stöd eller hinder i återanpassningen till mer normala miljöer. Janssens & Laike menar att ett flertal faktorer i den fysiska miljön är att beakta då de påverkar människans beteende i hög utsträckning. Som aktivering från omgivningen, en felaktig aktiveringsgrad –understimulering eller överstimulering kan framkalla bland annat ångest och fientligt eller aggressivt beteende. Exempelvis kan stadsmiljöer bidra till uttråkning, skolgångsavbrott, mindre socialt beteende och så vidare. En mer rogivande miljö med natur och grönområden kan minska den negativa reaktionen. Även upplevelsen av kontroll och en känsla av samhörighet har visat sig ha stor betydelse för människans psykiska välmående. En känsla av ägande kan vara av stor vikt. Även arkitektur, inredning, rumsbelysning, möjligheten till avskildhet är andra viktiga aspekter enligt Janssens & Laike (2006).

Det finns även forskning av Hedin och Månsson (1998) som heter "*Vägen ut! om kvinnors uppbrott ur prostitution*" som beskriver exitprocessen för kvinnor som lyckas ta sig ur prostitution och som förmått att bygga upp ett vanligt vardagsliv efter uppbrottet. Det finns många läsvärda aspekter i boken som är applicerbara även på utslussning för ungdomar. Det hade varit önskvärt att något liknande hade producerats kring perioden när ungdomar lämnar behandling.

5. Teoretiska utgångspunkter

5.1 Sommerschild grundare av bemästrandets villkor

Jag har valt att använda mig av en teoretisk modell kallad "bemästrandets villkor" utvecklad av Hilchen Sommerschild, för att förklara och förstå mitt empiriska material. Jag har integrerat teorin i analysen och kommer endast kort att redogöra för bemästrandemodellens grundare, utveckling och innehåll. Hilchen Sommerschild är

läkare och professor i barnpsykiatri vid Universitetet i Oslo. Hon har sedan 1970 sysslat med bemästrande som vägledande begrepp. Hennes specialområde var bland annat polikliniskt barnpsykiatriskt arbete. Hon har publicerat en rad böcker och artiklar (Sommerschild 1999).

5.2 Modellen för bemästrandets villkor

Modellen för bemästrandets villkor har sin utgångspunkt i begrepp som bemästrande (coping), motståndskraft (resilience), skyddsfaktorer (protective factors) och salutogenes (hälsoutveckling). För att utveckla sin modell använde sig Sommerschild av Lester Libos skiss från 1969 som utgår ifrån två huvudområden: samhörighet och kompetens. Sommerschild har inom vart och ett av dessa områden fört in vissa förutsättningar, som hon har extraherat ur kunskaper från andra teoretiker som bland annat: Gerald Caplan (prestress self- identity), Lazarus (stress teori), Michel Rutters (Resilience- motståndskraft) och Aaron Antonowsky (Kasam) (Sommerschild 1999).

Samhörighet	Kompetens
DYADEN Minst en nära förtrogen	Kunna någonting
FAMILJEN Förutsägbarhet, bekräftelse, samhörighet	Vara till nytta
NÄTVERKET Gemensamma värderingar, socialt stöd	Få och ta ansvar
	Utveckla kärleken till nästan
	Bemöta och hantera kriser

Egenvärde

Motståndskraft

Syftet med modellen är att den kan ge sammanhang. Sommerschild (1999) menar att när livet fungerar bra på alla de nivåer som modellen innehåller, ger det grogrunden för en stark känsla av egenvärde. Hon menar att modellen är ett redskap för att ge idéer om hur man på bästa sätt kan gå in och stärka de starka sidorna och komplettera de otillräckliga. Hennes grundtanke är att om vi människor har en väl grundad känsla av egenvärde, antingen självständigt utvecklad eller framhjälp, kommer vi att kunna möta livets motgångar och utmaningar med motståndskraft.

6. Resultat och Analys

Jag kommer nu att väva samman de teoretiska utgångspunkterna och tidigare forskning, med de intervjuer jag har gjort med yrkesverksamma som arbetar med ungdomar i utslussning för en återanpassning till samhället. Jag kommer att presentera min empiri utifrån tre olika huvudteman. Det första huvudtemat är olika relationers betydelse för den unge. Jag har valt att dela upp begreppet relationer i tre underteman, den professionella relationen, relationen till familjen och kamratrelationer, för att tydliggöra dess olika betydelse. Därefter presenterar jag det andra huvudtemat som handlar om vikten av sysselsättning sett ur olika perspektiv, dels som daglig verksamhet, dels som ett fritidsperspektiv. Jag kommer även att analysera de yrkesverksammans syn på individanpassning av vården under detta tema. Det tredje och sista temat handlar om betydelsen av boendet. Även aspekter som tidsperspektiv och vården som en integrerad helhet kommer att belysas under detta tema.

6.1 Relationen som trumfkort i livets spel

Efter att ha analyserat mitt empiriska material framstår vikten av relationer som den i särledes mest betydelsefulla faktorn i utslussning för ungdomar. I den tidigare forskningen beskrivs just detta som en av grundstenarna för att lyckas med utslussningen av ungdomar.

Den professionella relationen

Den första relationen som är av betydelse för den unge i utslussningens kritiska process, är relationen mellan den unge och en professionell vuxen. Begreppen för vad man väljer att kalla denne professionella vuxna skiljer sig åt. I forskningen används begrepp som nyckelperson, key-worker, (McElwee et al, 2007) i empirin framkommer begrepp som extra vuxen resurs och huvudansvarig. För att tydliggöra detta väljer jag att använda ”nyckelperson” som definition av detta begrepp i min fortsatta analys.

Stein (2004) skriver att relationen mellan den unge och nyckelpersonen är av största vikt för att lyckas. Han menar att den professionella relationen måste böttna i att man inte bara arbetar för den unge, utan att man arbetar med dem. Han menar även att det är väldigt viktigt att den unge tillsammans med sin nyckelperson hjälps åt att skapa

och utforma den unges egen process och planering av vården. Även McElwee et al. (2007) beskriver i sin forskning att det är oerhört viktigt för behandlingsprocessen att det finns en nyckelperson som finns tillgänglig för den unge så länge det behövs. De menar att nyckelpersonen skall finnas till hands även när utslussningen är över och man är helt utskriven.

I mina intervjuer ges betydelsen av den professionella relationen till den unge stort utrymme. Detta har varit en av de viktigaste aspekterna som lyfts genomgående i samtliga intervjuer. En av intervjupersonerna uttryckte sig enligt följande:

Relationen är jätte viktig, att man inte bara kommer in och säger att nu ska jag ha utslussning med dig, vi känner inte varandra men nu ska vi ha utslussning, så nu skall du lita på mig, ha förtroende för mig och ringa mig om det är något som du undrar över eller om det är något som du vill berätta och så.. **(Intervjuperson 1)**

En annan intervjuperson uttrycker sig så här på frågan angående vilka områden som det är viktigt att fokusera på i utslussningen:

Egentligen det viktigaste det är ju kontakten man har med eleven i utslussningen.. en du och jag relation liksom. Inte att jag är någon sorts kontrollperson som ska dit även om jag har den rollen också, så är det inte det som de ska känna utan de ska ju känna att de kan prata om det mesta och går det inte bra i skolan så ska de säga det och mår jag inte bra.. så att det inte blir nån slags prestige.. **(Intervjuperson 2)**

Det har även framkommit i min undersökning att den professionella relationen inte alltid är helt problemfri. Upplevda hinder är bland annat organisatoriska hinder, som att den unge kanske har knutit an till en viss personal inne på institutionen och den personen har eventuellt inte möjlighet att finnas tillgänglig i utslussningsverksamheten så mycket som behövs. Ett annat hinder är att möjligheten för den unge att knyta an till en viss nyckelperson innebär att den personen måste finnas tillgänglig i mycket stor utsträckning. En intervjuperson förklarade det enligt följande:

(...) Ska man göra någonting med killarna om man skall bygga på relationen eller någonting, som att gå på museer och events det blir ju på helgen då. Så det kan ju vara, utifrån en arbetstagare, väldigt jobbigt att jobba varje söndag, kan jag tycka, när man har familj och så.. **(Intervjuperson 2)**

Sammanfattningsvis kan man tolka det som att den professionella relationen är en viktig del. Detta får man bekräftat i intervjuerna, men det framkommer även att den professionella relationen inte är helt enkel. Det tycks finnas både organisatoriska hinder och samtidigt ur ett personalperspektiv en upplevelse som personligt krävande. Ett hinder som tillsynes är oundvikligt i den professionella relationen på institutioner

är den kontrollerande kontra behandlare aspekten. Eftersom det är samma person som utövar de båda förhållningsätten blir relationen till den unge komplicerad.

Varför ser då forskningen och intervjupersonerna att relationen till en professionell vuxen är så viktig för dessa ungdomar? Eller kan det faktiskt vara så att det är relationen till en annan vuxen som är det viktigaste? Utifrån Sommerschildts (1999) modell för bemästrandets villkor, kan det förklaras genom det hon väljer att kalla för ”dyaden”. Med dyaden menas att man bör ha minst en förtrogen närstående person. Hon väljer att skriva ”minst en” för att tydliggöra skillnaden mellan en och ingen alls. Den förtrogne närstående personen som Sommerschildts beskriver kan jämföras med den nyckelperson jag beskrivit ovan men behöver nödvändigtvis inte vara det. Hon anser den personen vara en grundläggande resurs under levnadsloppet, hon beskriver det som ett trumfkort i livets spel. Sommerschildts beskriver att det mest avgörande för ett barns utveckling är att ingå i ett ömsesidigt samspel under de första levnadsåren, men hon menar att stabila nära relationer senare i livet kan på ett avgörande sätt inverka helande på det som tidigare brustit. Genom att utveckla sådana trygga förhållanden till människor som finns i den unges närhet menar Sommerschildt att barnet eller ungdomen blir mindre sårbar. Hon beskriver dock att det kan räcka att hämta den nödvändiga näringen från en person, för att skapa en harmonisk tillväxt av den unges inre liv.

Relationer till familjen

Relationen till familjen är en annan viktig faktor som framkommit genom analysen av det empiriska materialet. Detta är i enlighet med vad forskningen visar på. Tore Andreassen (2003) beskriver i sin forskningsöversikt att det inte är rationellt att förvänta sig, att det som ungdomarna lär sig, och den beteendeförändring de genomgår efter en behandling på institution, skall bestå utan ett vuxenstöd. Hans mening är att institutionerna bör bedriva ett familjearbete parallellt med institutionsbehandlingen. Tidigare uteslöt man familjen i behandlingen då man trodde mer på ett avskiljande från den dysfunktionella familjemiljön (Bullock et al 1993). Men efter att studier visat att ca 50 procent flyttar hem till sin familj igen efter behandlingen har man blivit tvungen att tänka om (Andreassen 2003). Andreassen redogör för att det finns rapporter som påvisat samband mellan ungdomskriminalitet och familjens sätt att fungera.

I intervjuerna beskriver några av de yrkesverksamma att få med familjen i arbetet är en målsättning. Utslussningen ser olika ut beroende på om du skall flytta hem till familjen efter utskrivningen eller om du skall flytta till eget boende. De menar att om den unge skall flytta tillbaka hem igen så läggs mycket fokus på att hjälpa föräldrarna med att lära sig sätta gränser, de resonerar även kring vad man bör tänka på vad gäller den unges kamratrelationer. Det är en omvälvning att få hem sitt barn igen och få det att fungera. En av intervjupersonerna uttrycker det enligt följande:

Har pojken kanske bott här i två år och kanske varit på utredningshem innan och kanske haft ett LSU (Lagen om slutna ungdomsvård, min anm.) innan dess så kanske varit hemifrån i tre år, sen så helt plötsligt ska man flytta hem till föräldrarna igen och bo där och det är inte så himla lätt varken för pojken eller föräldrarna, att nu skall jag bo här igen och nu ska det fungera och fungera i vardagen. **(Intervjuperson 1)**

En annan intervjuperson beskriver att utan ett nätverk är det tufft. Att flytta hemifrån och klara sig själv är en prövning för alla även för dem som har ett normal fungerande nätverk. Han beskriver sin syn på familjens betydelse enligt följande:

Ja det är ju svårt och så har det väl blivit också de personerna som inte har haft något nätverk alls som kommer att få det svårast och har haft det svårast.. och som kluddar till det mer för det finns ingen som på vägen ner tar tag i kragen och drar upp dom igen.. eller kliver in och säger att nu styr vi upp det här.. de blir ju ganska ensamma. **(Intervjuperson 2)**

Så sammanfattningsvis kan man se att familjen är likaledes en viktig del i utslussningen. Precis som med den professionella relationen bekräftar intervjuerna detta. Att arbeta med familjen parallellt är något som förordas. Samtidigt finns det ett problem när nätverket sviker. Finns det inget vuxenstöd när institutionen drar sig tillbaka och låter familjen ta över, är förutsättningarna för att resultatet skall bestå dåliga.

Enligt Sommerschildts modell är familjen en betydande faktor. Hon menar att motståndskraft byggs upp genom den trygghet som en familj kan ge. Den tryggheten byggs upp genom förutsägbarhet i vardagen, en bekräftelse av det egna värdet och en samhörighet med de närmaste. Hon beskriver dock att det behöver inte nödvändigtvis vara den unges familj. Det kan skapas motsvarande förutsättningar av andra stabila vuxna. En av mina intervjupersoner som arbetar i stödorganisationen KRIS, beskriver deras tanke med att finnas där som en reservfamilj så här:

(...) Vi låter dem ingå i vår verksamhet och hittar på kul saker.. ger dem en mening med tillvaron, visar att hej du är människa, välkommen hit och de får en kram när de kommer, känner uppskattning, får dem att växa.. **(Intervjuperson 5)**

Sommerschild beskriver att förutsägbarheten ger den unge möjligheter till att få kontroll och inflytande över sitt eget liv. Hon menar att samhörigheten skyddar det primära förtrohetsförhållandet. Sommerschild beskriver även att nätverket kring unga idag förändrats, det är inte lika tätt som förr i tiden. Idag omfattar de familjens umgänge och barnets kontakter som skapas utifrån dagis, skolan och på fritiden. Jag tolkar det som att Sommerschild menar att det är viktigt för ungdomar som rycks upp ur sin vardag och sitt nätverk, som vid en placering, att ett arbete mot någon betydelsefull vuxen sker. Hon beskriver att det stärker den unge att hitta gemensamma normer och värderingar hos de vuxna. Tillsammans med samhörighetskänslan bidrar det till att ge den unge en övergripande mening med livet.

Relationer till kamrater

Utifrån samma teoretiska resonemang och intervjuerna tolkar jag det som att relationer till kamrater också är viktigt för den unge. Att få känna en samhörighetskänsla och hitta gemensamma normer och värderingar hos en kamrat bidrar till att den unge ger livet en övergripande mening (Sommerschild 1999). Enligt Andreassen (2003) menar forskningen att prosociala ungdomar har en terapeutisk roll för ungdomar i vård. Han menar att när förhållandet till föräldrarna är svagt, spelar kamrater en särskild roll när det gäller att utveckla beteendet. Andreassen menar dock att ungdomar i vård bör i så liten utsträckning som möjligt umgås med antisociala ungdomar. Även Levin (1998) beskriver att det utgör en risk för den unge att umgås med andra ungdomar med avvikande beteende. Han menar att de unga delar med sig och förmedlar sina kriminella erfarenheter med varandra.

Denna aspekt har det inte rått total enighet kring utifrån mina intervjuer. Vissa menar att det är viktigt att man som personal har koll på vilka den unge väljer att umgås med. En intervjuperson uttryckte det:

(...) De som skulle vara i lägenheten (utslussningslägenheten min anm.) ska man ha träffat, och inga andra folk som de har träffat genom skolan och så där.. då kan man ju ha koll på och styra upp det och se vad det är för folk. **(Intervjuperson 2)**

En annan intervjuperson beskrev det så här vad gäller kamratrelationer:

(...) Vad man ska tänka på helt enkelt och att man träffar de kamraterna och att man resonerar med pojken om de kamraterna som man umgås med.. ser till att pojken gör bra val. **(Intervjuperson 1)**

Till skillnad från de ovanstående intervjupersonerna, som menar att det är viktigt att man har kontroll på vilka den unge umgås med. Resonerade en annan intervjuperson enligt följande på frågan om den unges umgänge med andra antisociala ungdomar kunde ha negativa effekter:

På något sätt kommer de ju att finnas med, så det är ju mer ett arbetsmaterial snarare. Man förhåller sig till det och tänker på hur man hanterar det. Man kan ju inte bygga upp murar och säga att du får inte, utan man måste ju förhålla sig på något sätt /.../ man får acceptera att de finns där och förhålla sig till det. **(Intervjuperson 3)**

Något som upplevs som ett problem vad gäller det sociala umgänget i utslussningsprocessen, är att de ungdomar som efter avslutad utslussning flyttar till en annan hemkommun blir tvungna att bryta upp det kontaktnät de byggt upp under sin behandlingstid. Problemet består i hur man skapar prosociala kontakter i den hemmiljö dit den unge ämnar att flytta till. De intervjuer jag gjort med personal från institutionen menar att det är ett problem. De beskriver att det arbetet inte bedrivs i särskilt stor utsträckning. En intervjuperson beskriver det enligt följande:

Det är klart att det hade varit önskvärt att man kunde ha en utslussning dit de ämnar hamna sen då.. men sen tror jag det är bättre att de har det här, där de lär sig knyta nätverk och hit och dit. **(Intervjuperson 2)**

En annan intervjuperson som arbetar i stödorganisationen Comitegra ser så här på saken:

Det krockar med vårt koncept.. för konceptet bygger på att man skall bygga upp det här där man skall fortsätta bo, för om man ska flytta blir det ju bortkastad tid.. Bygger upp social gemenskap, skaffar sysselsättning och ett kontaktnät och allt vad det är och sedan ska man efter en viss tid lämna allt det då har man ju förlorat hela konceptet. **(Intervjuperson 6)**

Så sammantaget kan man se att relationer till kamrater i utslussningsprocessen är komplicerat. Dels att utslussningar skiljer sig åt beroende på var den unge hamnar efter utslussningen. Stannar den unge kvar i samma stad så ser situationen annorlunda ut, till skillnad om den unge kommer att byta kommun. Dels så ser man olika på hur kontrollerat den unges umgänge bör vara.

6.2 Sysselsättning som gemenskap eller struktur

Det andra temat som framkom som en viktig faktor i analysen av intervjuerna är behovet av sysselsättning för den unge. I forskningen kan man urskilja två olika former av sysselsättning, den ena är en daglig verksamhet som skola, utbildning,

praktik eller arbete, och den andra är fritidssysselsättning. Det görs ingen större åtskillnad mellan de bådas betydelse för den unge, utan det anses oerhört viktigt att den unge har en meningsfull sysselsättning såväl dagtid, som på sin fritid. Både Stein (2004) och Andreassen (2003) redogör för att det finns studier som visar att ungdomar som genomgår utbildning parallellt med sin institutionsbehandling visar klart bättre vårdresultat. Andreassen lägger dock mycket vikt vid att institutionerna bör lägga fokus på skolan. Han menar att de ungdomar som blivit mer intresserade av skolan förbättrar sitt beteende, de visar ett mer prosocialt beteende efter utskrivningen. Medan den Irländska studien av McElwee et al. (2007) visar att det inte nödvändigtvis behöver vara skolan som är den dagliga sysselsättningen, utan de menar att det kan vara utbildning, jobb eller praktik lika väl. Detta känns igen i intervjuerna. Många av intervjupersonerna beskriver just att sysselsättningen inte bara behöver vara en skolutbildning. En intervjuperson som arbetar i stödföreningen Comitegra beskriver det så här:

(...) Människorna som kommer till lägenheten de ska ha social gemenskap och sysselsättning. Och utbildning det behöver inte betyda att man har gått i skolan utan det handlar mer om vilka kunskaper man har skaffat sig och att man kan sätta ord på vad man.. sina egna förändringar till exempel. **(Intervjuperson 6)**

En annan intervjuperson som arbetar på institution förklarar sin tanke kring skola och utbildning för ungdomar i utslussning så här:

Alltså det är ju viktigt att de har en meningsfull daglig sysselsättning, sen om det är skola eller arbete eller alltså det kvittar.. har ingen betydelse tycker jag vad för typ av daglig verksamhet man har.. har arbetsträning kanske, ja oavsett vad det är för någonting. **(Intervjuperson 1)**

Anledning till varför man bör ha en sysselsättning skiljer sig dock åt mellan de olika intervjupersonerna. Några förklarar att det handlar mer om disciplin och struktur. En intervjuperson från institutionen beskriver följande:

Målet är ju att man skall fortsätta sen att gå klart en utbildning eller fortsätta på en utbildning eller kunna använda det.. men det är mer basalt än så egentligen man skall lära sig att komma upp på morgonen och komma i tid och man skall sköta sitt arbete och skola liksom.. **(Intervjuperson 3)**

Andra anser att en dagligsysselsättning handlar om att den unge skall finna något meningsfullt i vardagen. Något som får dem att känna mänskligt värde. Intervjupersonen från stödorganisationen Comitegra beskriver sin åsikt enligt följande:

Jag vill bara poängtera att när människor får skapa sina egna liv och sina egna verk så blir det meningsfullt och betydelsefullt.. om vi skulle gå in och.. eller att en människa kommer och säger att nu skulle jag vilja ha en sysselsättning och så

säger vi ja här varsågod.. så blir den ju inte meningsfull för människan för att den har inte varit med och skapat den. **(Intervjuperson 6)**

Sammanfattningen av sysselsättningens betydelse är att den är viktig för den unge, det bekräftar intervjuerna. Men anledningarna till varför det bör finnas en sysselsättning i utslussningsprocessen skiljer sig åt i intervjuerna och i forskningen likaså. Det finns två skilda synsätt på anledningen till sysselsättning. Där det ena är för att skapa disciplin och struktur i vardagen, och fler möjligheter till att läsa vidare efter avslutad utbildning. Det andra synsättet handlar mer om den egna individens jagutveckling. Där sysselsättningen handlar om att hitta ett egenvärde och en meningsfullhet med livet och vardagen. Precis som med relationer till andra, finns här organisatoriska problem när den unge skall byta kommun efter utslussningen. Den unge får eller skapar en sysselsättning och trivs med detta, men måste avbryta denna efter en tid då utslussningen anses vara färdig.

Här kan jag faktiskt vara utan att bli sedd som en avvikare

Intervjupersonerna beskriver behovet av en fritidsaktivitet ur en mer gemensam synvinkel. De är alla överens om att det handlar om att ha en meningsfull fritid, uppleva känslan av sammanhang, lära sig nya saker, lära känna andra ungdomar som har liknande intressen. De menar även att de lättare kan ge möjligheter för den unge att ta upp sitt intresse i en förening eller organisation på annan ort om en flytt blir aktuellt. De menar att arbetet för att den unge skall hitta en meningsfull fritidsaktivitet, även bidrar till att hitta trygga arenor dit den unge kan gå och inte känna sig som en avvikare. Intervjuperson från stödorganisationen Comitegra beskriver det enligt följande:

Vi har till exempel träningskort på Friskis & Svettis och vi brukar göra så att i början går vi dit några stycken och sen fortsätter folk att gå dit själva.. när de känner att här kan jag faktiskt vara utan att bli sedd som en avvikare.
(Intervjuperson 6)

Utifrån intervjuerna framkommer även vikten av att individanpassa den dagliga sysselsättningen, så väl som fritidsaktiviteten. Man förklarar att hela utslussningen handlar om att anpassa efter individens behov. Flera intervjupersoner uttrycker det samma som finns beskrivet i ovan nämnda citat, att personalen inte bara kan förse den unge med en sysselsättning och förvänta sig att den skall finna sysselsättningen betydelsefull. Andreassen (2003) skriver att program som riktar sig på individuella

behov hos de unga vad gäller familj, individ, skola och samhällsområden verkar effektivast. Intervjupersonen från stödorganisationen Comitegra uttryckte det:

(...) Jag tror det är jätte viktigt att människor får vara med och skapa sina liv och att man kan ha den flexibiliteten att vad passar dig och vad fungerar för dig och vilka kompetenser har du.. att man pekar på människors positiva utveckling.

(Intervjuperson 6)

Sammanfattningsvis när det kommer till fritidsaktiviteten upplevs den precis som den vardagliga sysselsättning, som en betydelsefull del i utslussningen. Fritidsaktiviteten ses dock av intervjupersonerna ur ett mer gemensamt perspektiv. Intervjupersonerna upplever inte samma organisatoriska hinder här, när det handlar om att den unge flyttar till en annan kommun efter avslutad vård. Man menar att det är lättare att överlappa fritidsaktiviteten till hemkommunen till skillnad från den vardagliga sysselsättningen.

Sommerschild beskriver sysselsättning utifrån sin modell om bemästrandets villkor, att sysselsättning handlar om ”kompetens” som hon väljer att benämna det. Kompetens innebär kunskaper. Hon menar att för att den unge skall kunna känna att den behärskar någonting, måste han/hon få uppgifter som stämmer överens med sina möjligheter. Genom att anpassa uppgifterna efter individen menar Sommerschild att man ger näring åt känslan av egenvärde. Kompetens innefattar att kunna någonting, vara till nytta, få och ta ansvar, utveckla kärlek till nästan och bemöta och hantera kriser. Sommerschilds resonemang om att bemöta och hantera motgångar menar hon är nära besläktat med att kunna saker. Sommerschilds resonemang är hämtat från Antonovskys tre element –förstå situationen, tro att man kan hitta lösningar, finna mening i att försöka göra det.

6.3 Boendet

Kollektiv –nej inte nödvändigtvis, eller?

Det tredje temat som visat sig ha stor betydelse för utslussningen, är boendets effekter. Betydelsen av boendet är ett område som fått mycket lite uppmärksamhet i forskningen, och som visat sig i intervjuerna vara ett problematiskt och komplicerat område. Enligt forskningen kan boendet ha stor betydelse för hur vi mår och trivs, speciellt för ungdomar med problem. (Janssens & Laike 2006). Janssens & Laike menar att boendet kan medföra reaktioner på djupgående psykologiska plan.

Inlärningssvårigheter, stress och aggressivitet är några av de förekomster som kan påverkas utifrån boendets struktur. De menar att det finns ett flertal faktorer i den fysiska miljön som bör betraktas, då det kan ha en hög påverkan på människans beteende. De menar att stadsmiljöer kan bidra till uttråkning, skolgångsavbrott, mindre socialt beteende och så vidare. En mer rogvande miljö med natur och grönområden kan minska den negativa reaktionen. Intervjupersonernas uppfattning angående utslussningens boendesituation råder de delade meningar om. Dels angående vilken boendeform och läge utslussningsboendet bör ha för att uppnå optimala förhållanden, dels kring boendets påverkan och betydelse för den unge. Att bo i kollektiv eller inte är ett område det råder meningsskiljaktigheter kring, en intervjuperson uttrycker sig så här:

Jag hade nog bibehållit som det är nu, att det är ett kollektiv där det kan bo tre stycken. **(Intervjuperson 3)**

En annan intervjuperson uttrycker sig enligt följande på frågan om boende i kollektiv är att föredraga i utslussningen:

Neej inte nödvändigtvis det tycker jag helt beror på hur förutsättningarna ser ut från fall till fall.. men det är ju klart jag tror ju ändå att det kan underlätta att nån form av positivt gruppsyck man har när två stycken som kan hålla ordning på varandra.. men å andra sidan kan det ju gå åt andra hållet att två stycken drar ner varandra. **(Intervjuperson 2)**

Att bo flera ungdomar tillsammans uttrycks av några intervjupersoner kunna bidra till att ensamheten minskar och övergången från institution till eget boende blir lite lättare. Samtidigt nämns det negativa gruppsyck som kan uppstå. Vilket kan jämföras med Levins (1997) forskning där han menar att ungdomar kan påverka varandra negativt och förmedla kriminella beteenden. En intervjuperson från institutionen delar inte samma mening som ovanstående intervjupersoner:

Jag skulle nog hellre vilja ha flera mindre lägenheter kanske två, tre mindre lägenheter där man faktiskt bor själv. **(Intervjuperson 1)**

Samma intervjuperson utvecklar sina tankegångar angående att inte bo i kollektiv så här:

Vi tyckte det var en bra ide.. men nu tycker jag inte det var en så himla bra ide längre /.../ de känner ju varandra sen tidigare från här (på institutionen min anm.) och många av pojkarna som vi har är ju lite speciella och det här att man skall bo ihop med varandra, det är ju inte det man skall göra sen.. och jag upplever inte att de har stöttat varandra eller så. **(Intervjuperson 1)**

Vad gäller läget för boendet är flera av intervjupersonerna överens om att det kan ha en betydelse för hur den unge trivs och utvecklas i utslussningen. Det finns en gemensam syn på att boendet bör ligga i ett område som inte är allt för hårt belastat. Det är dock en komplex fråga då det finns många aspekter att ta hänsyn till, en intervjuperson uttrycker det enligt följande:

Ja alltså något som är nära skola och arbetsplats, samtidigt som det är i rätt prisklass utifrån de ekonomiska förutsättningar som finns. **(Intervjuperson 3)**

En annan intervjuperson beskriver att läget har betydelse för hur man resonerar med den unge kring vad som är viktigt. Intervjupersonen menar att det kan skilja sig åt beroende på kontexten. Intervjupersonen från institutionen beskriver enligt följande:

Vi hade en pojke i utslussning i ett finare område.. där resonerade vi mycket om hur man uppför sig och hur man gör och att det är viktigt att man passar tvättstugetiderna, och att man gjorde rent i tvättstugan och sa god dag, och att man håller upp dörren om det kommer någon pensionär, man är artig och trevlig. **(Intervjuperson 1)**

Intervjupersonen ansåg att detta arbete inte gjordes i samma utsträckning i förorten där boendet är placerat idag. Många hade en önskan att det fanns tillgång till ett mindre hus i ett lugnare område som låg lite bättre socioekonomiskt.

Sammantaget bekräftar intervjuerna att boendeform och läget är en viktig faktor att ta hänsyn till. De visar dock på en komplexitet och en del organisatoriska hinder, som ekonomiska aspekter och en eftersträvan om närhet till allt etcetera. Kollektivboende innebär både fördelar och nackdelar som presenterats ovan utifrån intervjuerna. Att bo i kollektiv blir dock en paradox då intervjupersoner benämner dess fördelar samtidigt som man menar att det är viktigt att klippa banden från institutionen och umgås mindre med andra antisociala ungdomar.

Mindre från IKEA och mer från Myrorna

Det finns ytterligare aspekter angående boendet i utslussningen som forskningen och intervjuerna menar har betydelse för den unge. Tidsaspekten, oron över att behöva flytta och lägenhetens inre fysiska miljö. McElwee et al. (2007) menar att det är viktigt att utslussningen måste få ta tid, de menar att utslussningen kräver normalt 1 ½ år för att den unge skall hinna lära sig nödvändiga färdigheter. Forskningen beskriver även vikten av att se utslussningen som en integrerad helhet (Stein 2004, Andreassen 2003, McElwee et al 2007, Stenström 1998). De menar att om utslussningen finns med från

dag ett inne på institutionen förkortas vårdtiden, då man hinner lägga grunden för utslussningen redan inne på institutionen. Även det organisatoriska hindret med att socialtjänsten avböjer att betala utslussningen minskas om vården ses som en helhet.

I analysen bekräftar intervjuerna det som forskningen menar är viktigt, att utslussningen får ta sin tid. De menar också att då vården är uppdelad och utslussningen ses som en separat del upplevs det ibland som ett organisatoriskt hinder, då socialtjänsten avböjer att betala för en utslussning. Många beskriver även att det bör finnas utrymme för misstag och svackor. De kommer att komma och det bästa är att det får ske när det finns människor runt omkring som kan dra upp dem igen. En intervjuperson beskriver det så här:

(...) Man kan nästan hålla färgen och hålla ut i en termin, så just det här när det börjar bli tungt att komma upp på morgonen och gå i skolan och så vidare, man får göra de här tabbarna här. **(Intervjuperson 2)**

I intervjuerna framkom även att det finns en stor oro hos de unga över att behöva flytta igen, och att man upplever att de unga beskriver att det känns nästintill meningslöst att göra sig hemmastadd och trygg i den nya utslussningsmiljön. En intervjuperson ser lösningen på problemet så här:

(...) att institutionen ständigt är på jakt efter lägenheter i bra områden, och att pojken har möjlighet att överta kontraktet så småningom, det hade varit riktigt, riktigt bra. /.../ så slipper man tänka på den oron att jag ska bara bo här i några månader sen måste jag själv hitta nån annanstans att bo, var ska jag då ta vägen. **(Intervjuperson 1)**

Att kunna bo in sig och känna sig lugn och trygg anses vara en viktig faktor för ett gynnsamt resultat. Janssens och Laike (2006) menar att upplevelsen av kontroll och känsla av samhörighet har visat sig ha stor betydelse för människans välmående. De menar att en känsla av ägande kan vara av stor vikt. I intervjuerna framkommer det att det är viktigt att skapa en hemtrevlig miljö. Man menar att en kall och opersonlig miljö bidrar till att man inte värdesätter och värnar om den. En intervjuperson uttrycker det:

Äh det är klart man skulle ju kunna göra den mer hemtrevlig kan man tycka mindre från IKEA och mer från Myrorna.. tror jag på.. mer så där så att det känns lite mer ombonat och personligt och så. **(Intervjuperson 2)**

Sammanfattningsvis kan man konstatera att utslussningen måste få ta tid. Tidsaspekten kan vara ett organisatoriskt hinder om socialtjänsten inte är villig att betala mer än några månader. Både utifrån forskningen och intervjuerna konstateras det att det måste finnas utrymme för misstag. Det tar tid att lära sig de nödvändiga färdigheter som

krävs för att klara sig själv. Boendesituationen för den unge kan upplevas som oroande och stressande, eftersom de vet att det endast gäller för en kortare tid. Samt konstateras det att det är viktigt att den unge får känna sig hemma och trygg i utslussningsboendet. Man bör se till att det görs hemtrevligt utifrån hur den unge vill ha det.

Sommerschild menar att det är av yttersta vikt att den unge kan känna samhörighet med sin omgivning. Hon menar även att trygghet skapas utifrån förutsägbarhet i vardagen. Det framkom i intervjuerna att de unga upplever en ständig oro över hur länge får jag stanna här och var ska jag sen. Det kan tolkas ge väldigt negativa konsekvenser för den unges välmående och trygghet. Eftersom den unge inte har någon förutsägbarhet i vardagen.

För att knyta ihop modellen för bemästrandets villkor beskriver Sommerschild att när livet fungerar bra på alla de nivåer som modellen innehåller, ger det grogrunden för en stark känsla av egenvärde. Hon menar att när det inte fungerar så bra, kan man återgå till modellen och få idéer om hur man bäst kan gå in och stärka upp de starka sidorna och komplettera de otillräckliga. Sommerschild menar att med den väl grundade känslan av egenvärde- självständigt utvecklad eller framhjälp – som den unge då tillägnar sig, leder till att den unge kommer att kunna möta livets utmaningar med motståndskraft (Sommerschild 1999).

7. Avslutande diskussion

Syftet med min undersökning var att undersöka vilka faktorer i utslussningen som ger en gynnsam återanpassning till samhället. Samt att undersöka vad som behövs för att få resultatet att bestå. Min tanke var att genom att ta reda på och förmedla vad som är effektivt och gynnsamt kunde institutionernas utslussning utvecklas. Jag har dock insett efter min analys att utslussning är en komplex verksamhet, och att det inte räcker att enbart fokusera på de effektiva faktorerna i utslussningen. De som arbetar med utslussning behöver ha en medvetenhet om alla aspekter och dess konsekvenser.

Utslussningen blir komplex eftersom det finns så många olika faktorer att ta hänsyn till. En organisatorisk faktor är att utslussningen inte ses som en integrerad helhet. Hade utslussningen ingått i den behandling som socialtjänsten köper av institutionerna hade utslussningen kunnat fungera bättre än den gör idag. Grunden för utslussningen hade kunnat påbörjas i ett tidigare skede inne på institutionen, vilket hade medfört att de mer basala kunskaperna hade kunnat vara inlärd redan innan en utflyttning från institutionen blir aktuell. Tid och resurser hade bättre kunnat ägnas åt de problem den unge upplever i övergången från institutionen till att stå på egna ben. Det görs en åtskillnad om den unge skall flytta hem eller till eget boende men min tanke är att det behövs en form av utslussning i båda fallen. Det är en stor omställning för den unge och dennes familj att komma hem igen efter en institutionsvistelse, så en utslussning mot hemmet borde också integreras och påbörjas från början av institutionsbehandlingen.

En aspekt som framstår som oerhört viktig och gynnsam är att utslussningsfasen utformas individuellt mot bakgrund av den enskilde ungdomens behov. Det är dock viktigt att ha i åtanke att det som fungerar gynnsamt för en ungdom, behöver inte ha en gynnsam effekt för en annan. Även att göra utslussningen mer personlig både vad gäller sysselsättning och boende är oerhört viktigt. Det finns forskare som anser att institutioner bör lägga stort fokus på skolan som sysselsättning (Se Andreassen 2003). Det finns dock en risk att man utsätter den unge för ännu ett bekräftat misslyckande. Så istället för att fokusera på att det viktigaste är att den unge genomgår en skolutbildning, kanske man bör fokusera på att finna något meningsfullt som bekräftar den unges styrkor istället för misslyckanden. Genom att finna något som bidrar till att man bygger upp självförtroende och glädje i det man gör, ökar chanserna att få

resultatet att bestå när den unge står på egna ben. Vad gäller boendet skulle man kunna utveckla det till ett projekt under utslussningen för den unge. Att den unge får skapa sitt eget bohag genom att använda secondhand möbler och saker. Låta den unge vara delaktig i inköp och renovering, samt få möjligheten att ta med sig bohaget vidare till det egna boendet. Det medför att den unge skapar ett egenvärde och känsla av sammanhang till sin fysiska miljö vilket skapar ett välmående och trivsel. Det är en aspekt som inte fått speciellt stort utrymme i utslussningen tidigare men som jag tror kan vara en gynnsam faktor för att få resultatet att bestå. Så mindre från Ikea och mer från Myrorna.

En annan faktor som framstår som gynnsam i den komplexa utslussningsverksamheten, är relationers betydelse för den unge. En relation som omnämns som gynnsam i såväl forskning som i intervjuerna är den professionella relationen, som är relationen mellan en yrkesverksam i utslussningen och den unge. Det finns dock en del organisatoriska hinder som försvårar denna relation. Dels att den unge eventuellt tyr sig till någon personal inne på institutionen som inte har möjlighet att finnas tillgänglig i utslussningen. Men även att institutionspersonalen inte alltid kommer att finnas tillgänglig när det blir tufft. Så istället för att fokusera på att det är relationen mellan institutionspersonalen och den unge som är det viktigaste, kanske man bör öppna upp för att det även kan vara exempelvis ”Nisse på snickeriet” där den unge gör praktik som relationen bör byggas mot. Genom att hitta en person att bygga relationen med som kan finnas kvar för en lång tid framöver, ökar chanserna för att det skall gå bra i framtiden.

En annan relation som framkommit som viktig, är relationen till kamrater. Den är dock komplicerad och jag har inte kunnat finna ett svar för vad som är bäst i denna undersökning. Jag upplever relationer till kamrater vara en paradox. Att umgås med andra ungdomar med kriminalitet och avvikande beteende kan leda till att man förmedlar de dåliga sidorna till varandra. Samtidigt som det kan innebära en känsla av gemenskap och att ungdomen känner igen sig själv. Det kan vara någon som de kan dela sina livsöden med. Vi väljer ju våra vänner utifrån vilka vi känner igen oss själva med och med dem vi känner en gemenskap. Även när det kommer till boendet i utslussningen blir kamratrelationen paradoxal. Bekräftat i intervjuerna vill man på institutionen få den unge att så långt som möjligt klippa banden med institutionen i utslussningen och anpassa sig till det normala samhället. Samtidigt som det finns

forskning och yrkesverksamma som anser att boende i kollektiv med andra från institutionen är att föredra. Jag har inget svar på vad som gynnar den unge på bästa sätt, men jag vill mena att det krävs en eftertanke från institutionen vad det kan innebära för respektive ungdom. Detta är ett ämne man skulle behöva undersöka mer, då det förhåller sig komplicerat för de unga som bor på institution. Det skulle även vara intressant att göra en undersökning på vad ungdomarna själva anser är gynnsamma faktorer i utslussningen. Undersöka om det stämmer överens med vad forskningen och yrkesverksamma anser är gynnsamt.

Jag anser att användandet av Sommerschields bemästrande modell kan leda till framgång för unga i utslussning. Genom att forma förutsättningar för att skapa motståndskraft, ger man den unge verktygen för att bemöta kriser och svårigheter i framtiden. Jag har även en tanke om att man bör kalla utslussning för inslussning istället, för det är ju det som det handlar om. Det handlar om att lära sig fungera och inkluderas i det normala, och slussas ut från det abnormalt som en institutionsvistelse faktiskt är. Skapa en förutsättning för de unga att det är dags att lämna det dåliga och slussas in till det som är bra.

8. Referenslista

Litteratur

Andreassen, Tore (2003) *Behandling av ungdomar på institution- Vad säger forskningen?* Statens institutionsstyrelse, Stockholm: Gothia: Centrum för utvärdering av socialt arbete: Statens institutionsstyrelse (SiS)

Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden.* Malmö:Liber

Bullock Roger, Little Michael & Millham Spencer (1993) *Going home, The return of children seperated from their families.* Aldershot: Dartmouth

Bävferholm och Fex (2007) *Välfärd och rättvisa, socialsekreterarens roll i arbetet med yttrande för unga lagöverträdare, C-uppsats vid Socialhögskolan, Lunds Universitet*

Hedin, Ulla-Carin & Månsson, Sven Axel (1998) *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitution,* Stockholm: Carlsson

Janssens, Jan & Laike, Thorbjörn (2006) rapport 2/06, *Rum för återanpassning, Den fysiska miljöns betydelsen inom ungdomsvården – en miljöpsykologisk översikt,* Stockholm: Statens institutionsstyrelse (SiS)

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun:* Lund: Studentlitteratur

Lagerberg, Dagmar & Sundelin, Claes (2000) *Risk och prognos i socialt arbete med barn, forskningsmetoder och resultat.* Stockholm: Gothia: Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS)

Levin, Claes (1997) *Ungdomar i tvångsvård: Råbyundersökning 94,* rapport nr 2. Statens institutionsstyrelse, (SiS)

Levin, Claes (1998) *Uppfostringsanstalten, Om tvång i föräldrars ställe.* Lund: Arkiv

Levin, Claes (2001) *Hur tänker man behandling?* Privat kommunikation med författaren Claes Levin

May, Tim (2007) *Samhällsvetenskaplig forskning* Lund: Studentlitteratur

McElwee, O'Connor & McKenna (2007) *Juvenile offenders and independent living: an Irish perspective on program development with St. Xavier's, New Directions for youth Development 2007,nr:113,pp 107-117*

McGuire, James (1995) *What works: Reducing reoffending: guidelines from reaserch and practice.* Chichester: Wiley

Rutter, J Michel, Giller, Henri & Hagell, Anne (1998) *Antisocial behavior by young people,* Cambridge: Cambridge University Press

Sommerschild, Hilchen, (1999) *Bemästrande som ett vägledande begrepp,* i Gjaerum Bente, Groholt Berit & Sommerschild Hilchen (red)(1999) *Att bemästra,*

motståndskraft, skyddsfaktorer och kreativitet bland utsatta barn, ungdomar och deras föräldrar, Stockholm: Svenska fören för psykisk hälsa (Sfph)

Stein Mike (2004) *What works for young people leaving care?* Ilford: Barnardo's

Stenström Nils (1998) *Utslussning och eftervård vid de särskilda ungdomshemmen*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse, Allmän SiS-rapport 1998:2

Wade and J Dixon (2006) Making a home, finding a job: investigating early housing and employment outcoms for young people leaving care, *Child and Family Social work* 2006,nr:11,pp 199-208

Elektroniska källor

Statens institutionsstyrelse (2008) ”MultifunC – Multifunktionell behandling på institution och i närmiljö” (elektronisk), SiS officiella hemsida <<http://www.stat-inst.se>> (2008-11-15).

Statens institutionsstyrelse (2008) ”MultifunC0.pdf – Multifunktionell behandling på institution och i närmiljö” (elektronisk), SiS officiella hemsida< <http://www.stat-inst.se/dokument/MultifunC0.pdf>> (2008-11-21)

Bilaga 1

Intervjuguide

- 1. Kan du beskriva hur du rent allmänt ser på utslussningsvård för ungdomar?**
- 2. Om vi utgår ifrån hur utslussningen ser ut i dag hos er, upplever du att det finns faktorer som utgör hinder för en gynnsam utslussning?**
- 3. Om du tänker att du skulle bygga upp en utslussningsverksamhet, vilka områden upplever du är viktiga att de finns med?**
- 4. Hur arbetar ni med att skapa prosociala kontakter för eleven?**
- 5. Har du upplevt en konflikt mellan vad du skulle vilja göra med utslussningen och vad som är möjligt?**
- 6. Hur avgör du/ni om eleven uppnått angivna mål på de olika områdena i utslussningen?**
- 7. Hur ser du på institutionens eget arbete och respektive kommuners utslussning/eftervård?**
- 8. Om du fick göra om något idag som du upplever skulle kunna förändra utslussningen till det bättre, vad skulle det i så fall vara?**

